

często cytuje Ojców Kościoła oraz dokumenty Kościoła współczesnego, a także dawnych i współczesnych świętych. Autor *Słów za Bóg zapłać...* obficie korzysta także z literatury polskiej i powszechnej oraz obrazów filmowych i teatralnych, odpowiadając w ten sposób na stwierdzenie Soboru Watykańskiego, że „literatura i sztuka, każda na swój sposób, mają wielkie znaczenie dla życia Kościoła” (KDK 62).

Dobrze się stało, że homilie ks. dra Leszka Pintala zostały opublikowane. W ten sposób być może dotrą do większej grupy wiernych zarówno w archidiecezji lubelskiej, jak i poza jej granicami, a także mogą okazać się pomocą i wskazaniem dla przygotowujących niedzielne lub świąteczne przepowiadanie słowa Bożego.

*Ks. Władysław Głowa
Instytut Liturgiki i Homiletyki KUL*

Wosadnik. Modlitwy a kěrluše za katólskich Serbow. Praca zbiorowa. Wyd. 8. Budziszyn–Praga: Towarzystwo św. Cyryla i Metodego 2008 s. 1132.

Serbołużyczanie (Łużyczanie, Serbowie Łużyccy) to najmniejszy naród zachodniosłowiański, zamieszkujący tradycyjnie od ponad tysiąca lat we wschodniej części Niemiec na obszarze ok. 8 tysięcy kilometrów kwadratowych. Region katolickich Łużyc jest obszarem obejmującym 85 miejscowości okręgów: Budziszyn, Kamjenc i Wojerecy. Na terenie tych miejscowości najlepiej zachował się język górnołużycki, obyczaje oraz tradycje.

O pielęgnowaniu tradycji przez katolickich Serbów świadczy m.in. wielka troska i zaangażowanie na rzecz liturgii oraz dbałość o nieustanne pogłębianie życia religijnego. Dowodem tego jest kolejne wydanie modlitewnika i zarazem śpiewnika zatytułowanego *Wosadnik*.

Pierwsze jego wydanie ukazało się w 1888 r. dzięki staraniom kanonika Michała Hórnik. Dzieło to wówczas zostało zatytułowane *Pobožny Wosadnik. Modlitwy i śpiewy za katolickich Serbów*. Modlitewnik był wielokrotnie wydawany, a każde kolejne wydanie było poprawiane i uzupełniane poprzez dodawanie nowych modlitw i pieśni.

Najnowsze wydanie *Wosadnika* ukazało się dzięki kilkuletniej pracy grupy księży i świeckich łużyckich. Grupa, inspirowana przez Towarzystwo Katolickich Kłeryków „Serbowka”, już w 1994 r. rozpoczęła prace nad redakcją nowego modlitewnika w języku górnołużyckim.

Prace redakcyjne zakończono w 2005 r. 14 lutego 2008 r., w święto wspomnienia św. Cyryla i Metodego, ks. Michael Bautz, reprezentujący bpa Joachima Reinelta, ordynariusza drezdeńsko-miśnieńskiego, podpisał zgodę na druk modlitewnika. W czerwcu 2008 r. tekst przekazano do druku czeskim karmelitom z Kotelni Vydři. Wydawcą modlitewnika jest Stowarzyszenia św. Cyryla i Metodego w Chociebużu.

Kolejne, ósme już wydanie *Wosadnika* wpisuje się w kilkuwiekową tradycję tworzenia i publikowania pomocy duszpasterskiej, jaką jest bez wątpienia modli-

tewnik, którym posługują się wierni skupieni w lokalnej wspólnoty Kościoła. W związku z tym, że życie duchowe wiernych nie ogranicza się tylko do udziału w samej liturgii, modlitewnik ten jest skuteczną pomocą w codziennej, indywidualnej lub rodzinnej pobożności ludowej.

Modlitewnik został podzielony na dziewięć części. Dwie pierwsze zawierają wykazy skrótów. Pierwszy wykaz to skróty zastosowane w modlitewniku, natomiast drugi – to wykaz skrótów biblijnych, zamieszczony w sposób alfabetyczny. Dwie ostatnie części to tzw. dodatek, w którym wydawcy zamieścili melodię trzech litanii: do Najświętszego Sakramentu, Loretańską oraz do Wszystkich Świętych, śpiewaną w Wigilię Paschalną oraz alfabetyczny spis pieśni znajdujących się w modlitewniku. Korpus modlitewnika tworzą części od trzeciej do siódmej łącznie.

W części trzeciej umieszczone zostały modlitwy przeznaczone do odmawiania indywidualnego oraz wspólnotowego. Znajdujemy tu podstawowe prawdy wiary; modlitwy główne, jak „Ojcze nasz”, „Zdrowaś Maryjo”, „Anioł Pański” i inne; modlitwy Liturgii Godzin, modlitwy używane podczas sprawowania Eucharystii wraz z *Ordo Missae*. Część ta zawiera również rozważania do modlitwy różańcowej, litanie, nowenny, a także zasady związane z uzyskaniem odpustów w Kościele oraz modlitwy, które przy tej okazji należy odmówić.

Redaktorzy modlitewnika, co jest wielkim jego atutem, zastosowali dwukolumnowy układ modlitw głównych w języku narodowym oraz łacińskim. Układ dwukolumnowy przyjęty został również w *Ordo Missae* oraz I, II, III i IV modlitwie eucharystycznej.

Część czwarta modlitewnika zbudowana jest według układu poszczególnych okresów roku liturgicznego. Znajdujemy w niej modlitwy i nabożeństwa sprawowane w Adwencie, Wielkim Poście (m.in. sześć propozycji nabożeństwa Drogi Krzyżowej, z których jedna zawiera nuty i jest przeznaczona do śpiewania), w okresie Wielkanocnym oraz w Uroczystości w „w ciągu roku”, jak np. Zesłanie Ducha Świętego, Trójcy Świętej, Najświętszego Ciała i Krwi Pańskiej. Ponadto w części tej znajdujemy wiele modlitw związanych z osobą Matki Bożej oraz świętych. Na końcu tej części umieszczono obrzędy chrześcijańskiego pogrzebu.

Część piąta modlitewnika przeznaczona została na omówienie poszczególnych sakramentów świętych. Redaktorzy, kierując się podziałem przyjętym w *Katechizmie Kościoła Katolickiego*, umieścili w pierwszej kolejności sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego, następnie sakramenty uzdrowienia oraz sakramenty w służbie komunii. Na uwagę zasługuje zamieszczenie przebiegu celebracji poszczególnych sakramentów.

Część szósta zawiera kalendarz całego roku liturgicznego. Znajdujemy w niej wykaz uroczystości i świąt Pańskich raz obchody liturgiczne poświęcone Matce Bożej i świętym. Redaktorzy zamieścili także wykaz uroczystości odpustowych wspólnot katolickich Serbów.

Część siódma poświęcona została śpiewom. W pierwszej kolejności umieszczono śpiewy związane ze sprawowaniem Eucharystii: *Ordinarium missae* oraz *Proprium*

missae (w języku łacińskim i narodowym). Charakterystyczne jest umieszczenie na samym początku 37 antyfon mszalnych wraz z melodiami oraz poszczególnych tonów psalmowych i śpiewów alleluja. Redaktorzy zamieścili także dwie msze łacińskie: pierwsza zawiera „Kyrie” z Mszy XVI, „Gloria” z Mszy XV oraz „Sanctus” i „Agnus Dei” z Mszy XVIII, natomiast druga to *Msza VIII – De Angelis*. Dołączono także „Credo III” z podziałem na kantora i wiernych. W dalszej kolejności znajdują się śpiewy na niedzielne pokropienie (w języku łacińskim: *Asperges me* i *Vidi aquam* oraz dwie w języku serbskim: jedna na okres w ciągu roku i jedna na okres paschalny).

Kolejna grupa śpiewów to tzw. pieśni mszalne. Zamieszczonych zostało 10 mszy, z których każda zawiera m.in. pieśni na *Introit*, *Offertorium*, *Communio*, a także pieśni na „Sanctus”, „Agnus Dei”, „Credo” i „Ite, Missa est”. Propozycja pieśni mszalnych, zamieszczonych w modlitewniku to jedyny mankament, jaki można by wskazać w całości publikacji. W odnowionej liturgii nie ma miejsca na tzw. pieśni mszalne, gdyż czym innym jest *Introit*, *Offertorium* i *Communio*, zarówno pod względem tekstu, jak i melodii. Zaznaczyć należy, że w przypadku pieśni mszalnych mamy do dyspozycji jedną melodię, z którą łączymy odmienne teksty, stosując je różnych momentach liturgii (*Introit*, *Offertorium*, *Communio*). Ponadto propozycja zastępowania *Ordinarium Missae* pieśniami jest niedozwolona i niedopuszczalna.

Kolejne śpiewy to pieśni poranne (jest ich łącznie 16) oraz pieśni wieczornych (łącznie 8). Następnie redaktorzy umieścili pieśni na poszczególne okresy roku liturgicznego, poczynając od Adwentu, a także śpiewy poświęcone Matce Bożej i Świętym.

Wśród śpiewów okresowych znajdujemy dużą liczbę pieśni i antyfon chorałowych zarówno w języku łacińskim, jak i serbskim. Należą do nich m.in.: *Ecce Dominus veniet*, *Creator alme siderum*, *Rorate coeli*, *Alma Redemptoris Mater*, *Ave Regina caelorum*, *Adeste fideles*, *Pueri Hebraeorum*, sekwencja *Victime Paschali laudes*, *Veni Sancte Spiritus* oraz *Lauda Sion* w języku narodowym, *Regina coeli*, *Pange lingua gloriosi*, *Adoro te devote*, *Tantum ergo sacramentum*, *Ubi Caritas*, *Christus vincit*, *Salve Regina*, *In paradisum*.

W śpiewniku zamieszczono kilka pieśni pochodzących ze śpiewników polskich, m.in. ks. M.M. Mioduszeńskiego, wydane w 1853 r., jak również ze śpiewnika ks. J. Siedleckiego z 1879 r. Wymienić tu należy takie pieśni jak: *Pod Twą obronę*, *Kiedy ranne wstają zorze*, *Jezu Chryste*, *Panie miły*, *Boże, coś Polskę*, *Zawitaj Królowo Różańca świętego*, *Była cicha i piękna jak wiosna*, a także *Gdy idziemy poprzez świat*, *chwalmy Boga*, *Na wszystkich drogach życia*.

Zauważyć należy, że zdecydowanie większa część śpiewów znajdujących się w śpiewniku to kompozycje rodzimych twórców. Są to pieśni stare, głównie z XVIII wieku, choć nie brakuje także pieśni współczesnych, napisanych w XX wieku. Jednakże tych ostatnich jest stosunkowo niewiele.

Decyzja o ponownym wydaniu *Wosadnika* była niewątpliwie słuszna i konieczna, bowiem stanowi on wielką pomoc w formacji religijnej wiernych. Głównym zamysłem redaktorów było z pewnością pragnienie ożywienia i pogłębienia udziału

uczestników liturgii oraz aby ów modlitewnik był pomocny w życiu religijnym poszczególnych ludzi, całych rodzin i różnych grup parafialnych skupionych we wspólnotach katolickich Serbów.

Dużym walorem modlitewnika są zamieszczone w nim modlitwy i śpiewy w języku łacińskim, co podkreśla więź z Kościołem w Jego wymiarze partykularnym, jak i powszechnym. Duża liczba śpiewów, zwłaszcza starych, pozwala nieprzerwanie trwać w tradycji wypracowanej przez praocjów w wierze.

Dzięki tego typu publikacjom możliwe staje się świadome wychowywanie pokoleń wiernych, którzy tworząc partykularną część Kościoła są włączeni do wspólnoty Kościoła powszechnego i zabiegają nie tylko o własne uświęcenie, ale także o uświęcenie i zbawienie innych ludzi.

*Ks. Daniel Gołębiowski
student II roku Muzykologii
na Wydziale Teologii KUL*

Ks. Józef Franik. *Liturgia wobec wyzwań współczesności. Problematyka odnowy liturgii w Kościele holenderskim*. Wydanie drugie. (Opolska Biblioteka Teologiczna t. 75). Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego 2006 ss. 352

W 1989 r. w „Archiv für Liturgiewissenschaft” ukazał się artykuł liturgisty Angelusa A. Häußlinga OSB z Maria Laach pt. *Liturgiereform. Materialien zu einem neuen Thema der Liturgiewissenschaft* („Reforma liturgii. Materiały do nowego tematu liturgiki”)¹. Centralną tezą tego przyczynku jest stwierdzenie, że „reforma liturgii” wiąże się nie tylko z XX wiekiem, lecz że to jest wysokiej rangi fenomen w całej historii Kościoła i liturgii i jako taki musi stać się przedmiotem wnikliwych studiów. W zależności od uwarunkowań i założeń trzeba zawsze pytać się o motywy, zamiary i cele, które sobie przy konkretnej reformie stawiano. Należy analizować i badać zarówno problemowe uzasadnienie każdej reformy, jak i nie zawsze wyraźnie sformułowane motywy, tak osiągnięcia i sukcesy, jak też fałszywe decyzje i błędne drogi. Przedmiotem badań liturgistów winna stać się „reforma liturgii” we wszystkich jej aspektach i w całych dziejach Kościoła. Sam Häußling wskazał wtedy na niektóre reformy liturgii w historii Kościoła, podkreślając różnice między poszczególnymi procesami.

Z tych impulsów o Häußlinga rozwinął się z biegiem czasu szeroko zakrojony projekt badawczy, kierowany przez liturgistów Fakultetu Teologicznego we Fryburgu Szwajcarskim i w Erfurcie – Martina Klöckenera i Benedykta Kranemanna. Jego

¹ „Archiv für Liturgiewissenschaft” 31:1989 s. 1-32. Zob. B. K r a n e m a m m. *Semper reformanda. Liturgiereform als Phänomen der Liturgiegeschichte*. „Gottesdienst” 36:2002 nr 16 s. 1-4.